

בהם קדושה. והשוה חיי הרמב"ן לפי כירה (מה). ד"ה ואיכא למידק, ומלחמות לביצה פרק ד' (דף יז ע"א בדפי הרי"ף) דאפילו (בסוכה) נופלת נמי קדושתה עליה כל שבעה, דחזיא להקים אותה. כלומר, ועדיין דינה כתשמישי מצוה בזמן מצותן. וכדברי הרמב"ן (שבר"ן הנ"ל) לענין ביהכ"נ, דכל זמן שבני העיר רוצים בו, נוהגים בו קדושה אפילו בחורבנו, שהרי עדיין לא עבר זמן מצותה, וראוי לחזור ולבנותה וכו'.

הוא בית ד', ושמה אנתנו מבקרים אצלו להועד אתו ית', ואילו ביהכ"נ הוא ביתנו, והשי"ת מבקר אצלו בכדי להועד אתנו. ולזה החילוק התכוון רבא בברכות (סג). כי ביתו, מה ביתו אקפנדריא קפיד אינש, ארקיקה ומנעל לא קפיד אינש, אף ביהכ"נ קפנדריא הוא דאסור, רקיקה ומנעל שרי. כלומר, ואילו בביהמ"ק אף רקיקה ומנעל אסירי, דביהמ"ק שהוא בית ד' ואנחנו אורחים אצלו, שייך יותר הדין של מורא המקדש. אבל בביהכ"נ שהוא עפ"י דין ביתנו, והשי"ת מתארח אצלו להועד אתנו, ולא מיקרי אלא מקדש מעט, מאחר שגם הוא מקום המיוחד להועד עם השי"ת, אך לא נוהג בו דין זה דמקדשי תיראו בכל תוקפו, מאחר שסוכ"ס אינו בית ד' אלא ביתנו, וההלכה רק דורשת שכל הנהגה שאדם רגיל להקפיד שלא תיעשה בתוך ביתו, אסורה היא בביהכ"נ, מכח הך קרא דומקדשי תיראו.

ועי' משני"ב (לסי' קנא בשעה"צ אות טו), דלאותם האנשים העשירים דמקפידים בביתם על הרקיקה, א"כ גם בביהכ"נ וביהמ"ד יהיה אסור להם לרוק. ועיי"ש במחבר ס"ח, טיט שעל רגליו ראוי לקנחו קודם שיכנס להתפלל, ומה"ט העיר רבנו, שליט"א, שבימות הגשמים והשלגים, שהולכים ברחובות העיר בגאלאשע"ן ובראבער"ס ע"ג המנעלים, שאסור ליכנס לביהכ"נ בעוד הגאלאשע"ן על מנעליו, דסתם בנ"א מקפידים על כך, שלא ליכנס לביתם עם הגאלאשע"ן, ודין כבוד ביהכ"נ תלוי הוא במה שסתם בנ"א רגילים להקפיד עליו בתוך ביתם, וכגמי סוף ברכות הנ"ל, עכ"ד. וראוי לעורר ע"ז ברבים, כי אין העולם רגילים ליהזר בזה.

ג. הגדרת ההבדל שבין תשמישי קדושה לתשמישי מצוה

והנה בחילוק הברייתא דמגילה (כו:): שבין תשמישי מצוה שנוזקים, לבין תשמישי קדושה

(1) ועי' עוד מש"כ בקשר לזה בהערה שבסוף המאמר ביסוד קנין שטר, סי' כח.

שנגנוים, דאיתא החם, ואלו הן תשמישי מצוה, סוכה, לולב, שופר, ציצית, ואלו הן תשמישי קדושה, דלוסקמי ספרים תפילין ומוזות, ותיק של ס"ת ונרחיק של תפילין וכו', — צריך להבין גדר ההבדל בזה, איזה חפצא של מצוה דינו כתשמישי קדושה, ואיזה לא. ולכאורה הי' נראה לומר דעיקר שורש ויסוד כל עניני קדושה הוא קדושת התורה², וה"ט דס"ת תפילין ומוזות ומשמשיהן דינן כתשמישי קדושה, שבכולם יש בהם קדושת כתב של תורה, או שהם משמשים לכתב של תורה — כנרחיק של ס"ת, וכיס של תפילין. אך בסוכה, לולב, שופר וציצית, שאין להם כל שייכות עם כתב של תורה, אין דינם אלא כתשמישי מצוה. [וכן מתבאר בס' נפש החיים (שער ד' פרק למד)].

ד. גוף ישראל — תשמישי קדושה

ועל דרך זה הי' נראה לבאר ההבדל שבין גוף הישראלי לגוף הנכרי, דליכא מצות קבורה אלא בישראלים ולא בנכרים³ — דגוף הנכרי דינו כתשמישי מצוה, שאף אם בחייו עסק בגופו בו מצות ב"נ, מכ"מ לאחר זמן מצותן — נוזקים. משא"כ גוף הישראלי דינו כתשמישי קדושה, ולכך אפילו לאחר מותו, אשר אז אין גופו ראוי עוד לעשות בו מצות, מכ"מ דינו להיגנו, וזהו היסוד למצות קבורה במת ישראל. וצריך להבין הבדל זה שביניהם, דכמו שהישראל חייב בתרי"ג מצוות, כמו"כ הנכרי חייב בו מצוות, ומ"ט מחלקינן ביניהם לדון את גוף

(2) ויש לבאר ד"ו דבאמת השורש לכל עניני קדושה הוא הקב"ה, ואחה קדוש ושמן קדוש, וכל התורה כולה היא שמותיו של הקב"ה (כמש"כ הרמב"ן בהקדמתו לתורה), ופיקודין אינון אברין דמלכא, שהתורה מתארת אותו, וכדברי הנביא, שהתורה נקראת בשם „המשל הקדמוני“, שהוא משלו של הקב"ה, שהוא קדמונו של עולם, [ועי' מש"כ מזה בפתיחת הספר], ואף בנ"י קדושים הם — מפני שלומדים את התורה, וידיעת ענין האלקות עושהו כחלקי עצמי מנשמותיהם, דענין ידיעה היינו

הנכרי רק כתשמישי מצוה, ואח גוף הישראלי כתשמישי קדושה.

ועפ"י יסוד דברינו הקודמים הי' נראה לומר בביאור הבדל זה, דדוקא גוף הישראלי מפני שלמד תורה, יש בו חלות שם של תשמישי קדושה. אך גוף הנכרי, אף שעסק בקיום ז' מצוותיו, מכ"מ לא עסק בתורה, ואין לו אלא חלות שם של תשמישי מצוה. ואפילו בישראל שהוא עם הארץ, ולא עסק בתורה כלל כל ימיו, מכ"מ קיי"ל [ספ"ג דנדה] דבזמן שהולד במעי אמו, מלמדין אותו כל התורה כולה, ואף דאיתא החם, דכיון שבא לאויר העולם, בא מלאך וסטרו על פיו, ומשכחו כל התורה כולה, אין הכוונה דמעחה שנולד, לא נשאר כל רושם ממה שלמד מקודם, דא"כ מ"ט למדוהו מתחילה כל התורה כולה, אם יודעים שלבסוף ישכיחוהו ממנו, ולא ישאר כלום מלימוד זה. אלא ודאי מן ההכרח לומר [כן שמעתי בביאור ענין זה ממור"ר הגריד"ס, שליט"א] דמה שמשכיחין ממנו ידיעותיו בתורה, הכל הוא לתועלת הולד ולטובתו, בכדי שיוכל להיות עמל ויגע בתורה בחייו, ואפילו לא היו משכיחין הימנו ידיעותיו בתורה, מסחמא בין כה וכה הי' שוכח מאליה, דכל תורה שהארם לומד בלי יגיעה ועמל, אין לו קיום, דבן לילה היה וכן לילה אבד הימנו. ומה שמלמדין אותו לכתחילה, בודאי נשאר רישומו ניכר מזה אפילו לאחר שסוטרין אותו על פיו להשכיחו, דמאותו הלימוד הוא שנוצר ונתהווה בנפשו של כל אדם מישראל האהבה הטבעית

התחברות, וכלשון הפסוק, וידע האדם את חוה אשתו וכו', וכמבואר כ"ו בס' התניא, והדברים עתיקים.

(3) ואשר על כן ליכא איסור הלנת המת במתי עכ"ס, דלא נצטוינו עליהם במצות קבורה, אכן ערמב"ן (על התורה לפי' כי תצא, דברים כא, כב) דבא"י יש חובת קבורה אף על מתי עכ"ס, מכח קרא דכתיב ולא תטמא את אדמתך וכו', ולפי"ז צ"ע בתלמידים הלומדים רפואה בא"י, היאך מלינים מתי עכ"ס, ומכטלים עשה זו, ועי' מזה בדברי הפוסקים.

המסורת להשי"ת, וכדברי התניא (בפרק ט"ו), וכדברי הרמב"ם (בסוף פ"ב מהל' גירושין) בביאור ענין כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, שה"אני" האמיתי שלו בודאי רוצה להתקרב להשי"ת ולעשות מצוותיו, וכו' וכו', והדברים ידועים, והרצון הפנימי הזה להתרחק מן העבירות ולעשות את כל המצוות נהווה בנפשו של הולד עי"ו שמלמדין אותו כל התורה כולה. [עכת"ד]

ה. יסוד קדושת המקדש — הלוחות

ושמעתי מכבוד מו"ר הגריד"ס, שליט"א, דעיקרו של המשכן היה הארון עם הלוחות, אשר על כן נקרא משכן העדות, ע"ש לוחות העדות, ועי' רמב"ן עה"ת (ריש פרשת חרומה) שתכלית עשיית המשכן הי' להמשיך ענין השראת השכינה שהיתה בשעת מעמד ה"ס בקרב ישראל. ועיקר מעה"ס הי' מתן התורה, ועל כן עיקרו של ביהמ"ק צריך שיהי' הארון עם הלוחות, וביהמ"ק בלי לוחות אינו ביהמ"ק. ואף דבכית שני הי' חסר הארון עם הלוחות, כמבואר בגמ'

יומא (כא:), מכ"מ עיי"ש בגמ' (נג: פלוגתא דתנאי אם ארון גלה לבבל, או שנגנו במקומו, וברמב"ם רפ"ד מבית הבחירה כתב, שבעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו ליחרב, בנה בו מקום לגנו בו הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות, ויאשיהו המלך צוה וגנוו במקום שבנה שלמה וגו'. וביאר בזה רבנו בכוננת הרמב"ם, דבאמת אף בבית שני היה שמה ארון עם לוחות [דבלא"ה הרי חסר העיקר, ולא היה על הבנין דין ביהמ"ק כלל], אלא דבעוד שבכית ראשון היה הארון במקומו הראוי — בקה"ק, בבית שני היה הארון שלא במקומו — למטה במטמוניות עמוקות, אבל עכ"פ הי' שמה הארון עם הלוחות.

והיות שביהכ"נ גדר קדושתו בבחינת מקדש מעט, אף בביהכ"נ בעינן שיהא שמה ארון עם ס"ת, וכמש"כ הרמב"ם להדיא רפי"א מהל' תפלה, ובנין בו היכל שמיחין בו ס"ת. וביהכ"נ שאין בו ארון עם ס"ת, א"א שיהיה לו קדושת ביהכ"נ. עכת"ד.

ועפ"י יסוד מו"ר, שליט"א, ניחא מה

ענין שלמעלה מן הטבע, אשר נצרך לזה סייעתא דשמיא הצליח להבינו. דחמיד כשיש עיגול, כל הנקודות שבעיגול מסביב פונות הן לנקודה המרכזית, והוא סמל ההקפות, שע"י שמירת המצוות מגיעים לתכלית שבאמצע — דהיינו הס"ת שע"ג הבימה. ומנהג ההקפות של שמחת תורה הוא המשך ממנהג ההקפות של כל ימי החג, וכונתו הסמלית — שרק ע"י לימוד התורה מגיעים לתכלית — להתקרב להשי"ת, דכל הנקודות שבעיגול מסביב, דהיינו — ספרי התורה, פונות הן לנקודה המרכזית של העיגול — דהיינו — השי"ת, שהוא באמצע, וכדברי הגר"א. ומה"ט הוא שהמלאך מלמד להעובר שבמעזי אמו כל התורה כולה, לנטוע בלבו האהבה הטבעית והמסורת לשי"ת, וכנ"ל, כי רק ע"י לימוד התורה אפשר להגיע לאהבת ד', כי התורה היא חכמתו של הקב"ה, והוא וחכמתו אחד, דפיקודין אינן אברין דמלאכ, וכו', וכנ"ל. עכת"ד רבנו.

שייסדנו למעלה להבדיל בין תשמישי מצוה לבין תשמישי קדושה, דבכל תשמישי קדושה בעינן שיהא שמה קדושת כתב של תורה, וכל שאינו ענין לכתב של תורה, אין דינו אלא כתשמישי מצוה. ולפי דברינו הי' צ"ע ענין קדושת ביהכ"נ, דמה ענין ביהכ"נ לכתב של תורה. אך לפי יסוד רבנו ניחא, דכמו שעיקרה של קדושת ביהמ"ק נמשך הוא מן הלוחות, כמו"כ עיקרה של קדושת ביהכ"נ נמשך הוא מקדושת הכתב של הס"ת שבו, דביהכ"נ בלי ארון עם ס"ת, א"א שיהי' בו קדושת ביהכ"נ.⁵

ו. מצות בנין ביהכ"נ

ועי' שד"ח (הנ"ל ע' של"ב) בשם כמה וכמה אחרונים, דבכלל מ"ע דאורייתא דבנין ביהמ"ק [הנלמד מקרא דועשו לי מקדש] נכלל ג"כ מצות בנין ביהכ"נ, וכופין בני העיר וא"ו לבנות ביהכ"נ לא רק מדין כפי"י על צרכי רבים, אלא גם מדין כפי"י על המצוות — לקיים המ"ע דועשו לי מקדש, ואפילו כשיש להם בין כה וכה בית מיוחד להתפלל בו, ואין שם טעמא דצרכי רבים כלל. ועי' תשרי צמח צדק (ס"ו צד) בנדון קהילה שהי' בה ביהכ"נ קטן, וניתוספו בו כ"כ דיורים חדשים עד שמקום ביהכ"נ צר ודחוק מהכיל את כולם, שאין הבעה"ב הראשונים רשאים לטעון שהחדשים יתקצבו יחד לבנות ביהכ"נ חדש בעד עצמם, אלא החדשים יכולים לכופ לראשונים להשתתף עמם יחד שוה בשוה להוסיף על בנין ביהכ"נ הישן בכדי שיוכל להכיל את כולם. ולפי הנ"ל א"ש טובא דבריו, דאף דיש מקום לבעה"ד לטעון ולומר דבכה"ג ליכא כפי"י מטעם צרכי רבים, מכ"מ מטעם כפי"י על

(5) וצ"ע במלחמות (סוף מס' מו"ק), שהביא פלוגתא דתנאי (ממס' שמחות) אי ציצית חשיבא כתשמישי מצוה או כתשמישי קדושה, וכל דברינו א"ש רק לפי מאי דקיי"ל בגמ' מגילה דציצית היא תשמישי מצוה. אך לפי אידך תנא, צ"ע גדר החילוק ביניהם.

המצוות שפי"ל דכופין היוררים החדשים או הבעה"ב הראשונים להוסיף על הביהכ"נ הישן כמבואר בתשרי כת"ס ועוד פוסקים, דאסו להפרד ולעשות מנין בפנ"ע אלא בשביל דבריו העומדים ברומו של עולם.

ז. ענין ואופן חנוכת ביהכ"נ

ועי' גליא מסכת (בחלק הדרוש דף כ" ע"ב), דכשם שמחנכים את ביהמ"ק בשח תודות, כך צריכים לחנך ביהכ"נ שהוא מקדש מעט באותו האופן, ומכח דינא דונשלמה פריו שפתינו יש להרב לדרוש מעניני קרבן תודו כשעת חנוכת ביהכ"נ. ועפ"י דבריו הי' נראו להוסיף ולומר, דכשם שישד הרמב"ן [ס"פ נש] ובהשגותיו לספהמ"צ בשרוש הגי' שאתו מתרי"ג המצוות היא לעשות שמחת חנוכת הביו בשעת גמר בנינו של ביהמ"ק, כמו"כ י" דשייכא הך מצוה אף לביהכ"נ שדינו כמקדש מעט.

ח. כמה פדטים בצורת ביהכ"נ

ואף בצורת ביהכ"נ מצינו לדינא, מפאו היותו בגדר מקדש מעט, שבכמה ענינים צריכיו לעשותו דוגמת ביהמ"ק: (א) בחוספתא דמגילה פ"ג מ"ד איחא: אי פותחין פתחי בתי כנסיות אלא למזרח, שכ מצינו בהיכל שהיה פתוח למזרח וכו'. כלומו שצריכים לעשות פתח ביהכ"נ באופן שיוכ להשתחוות מן הפתח נגד ארון הקודש, וארו הקודש צריכים לשום באותו רוח שמתפללי כנגדו כלפי א"י, עי' כ"ז בשו"ע אור"ח סי' ק' ובמשנ"ב שמה סק"י.⁷

(6) וכדבריו הוכחנו מגמ' מו"ק (ט.), והארכו עפ"י טובא בביאורנו בענין מגילת תענית (אות ב) שנדפס באור המורה, ניסן תשל"ד. (7) ובשעה שלמד רבנו שליט"א, דין ז בשיעוריו שבביהכ"נ מודי' (בנוא יארק), אשר שמ פתח ביהכ"נ עשוי היה מן הצד, ולא הי' מכוון כנג